

ANTAKYA'NIN KENT KİMLİĞİ AÇISINDAN İRDELENMESİ

Yrd. Doç. Dr. Şafak KAYPAK

MKÜ İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı

Özet

Toplumsal kurumların ve değerlerin oluşması ve bireysel hayata yansması konusunda kentsel mekânların büyük önemi vardır. Zamanla bu değerler, kente bir kimlik kazandırmakta ve tarih boyunca adeta o kentin temel özelliğini gösteren bir boyuta taşınmaktadır. Hemen her dönemde, kentleşme, kentsel dönüşüm, turizm gibi temel konuların dile getirilmesi durumunda; kent kimliği, ön plana çıkmakta ve yapılacak faaliyetlerde etkili olmaktadır. Bugün kentlerin kendilerine özgü kimlikleri her zamankinden çok daha fazla önem arz etmektedir. Hatta kentlerin kendi kimliklerini ortaya koyabilmeleri için projeler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Diğer bir deyişle, sosyal bilimciler tarafından çeşitli kentler üzerinde çalışmalar yapılarak; kentlerin yapısı, kültürü, kentsel alan kullanımı ve kentsel dönüşüm politikaları özenle vurgulanmaktadır. Bu çalışmada, Hatay'ın Antakya özelinde, kentsel değişmelerin kent kimliğini nasıl etkilediği ve bunun sosyal, mekansal ve kültürel yansmaları irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kimlik, Kent Kültürü, Kent Kimliği

EXAMINATION OF ANTAKYA IN TERMS OF URBAN IDENTITY

Abstract

Urban spaces are important in the formation of social institutions and values, and its reflectin on the individual life. In time these values give an identity to the city and throughout the history they are carr,ed to another dimension showing the main features of that city. In almost every era, if urbanization, urban transformation and tourism are the subject matter, the urban identity and the activities to be carried out are in the foreground. Today, the identities peculiar to the cities are of more importance than ever before. Even people try to develop projects in order for the cities to reveal themselves. In other words, social scientists work on different cities, carefully emphasizing urban structure, culture, urban land use, and especially urban transformation. In this study, the case of Antakya, Hatay, urban changes in how it affects the identity of the city and its social, spatial and cultural implications will be examined.

Key Words: City, Identity, Urban culture, Urban Identity

Giriş

Bu çalışma, Antakya özelinde kent kimliği ve bu kimliğin kentsel mekâna yansımalarını ele almaktadır. Bilindiği gibi kentler, tarih boyunca hemen her dönemde insanlar arasındaki ilişkileri, sosyal ve kültürel değişimleri içeren ve şekillendiren, demografik ve ekonomik açıdan farklılıklar gösteren fiziksel yaşam mekânlarıdır. Günümüzde, bu mekânların daha da farklılaştığı ve farklı bir kentsel süreç oluştuğu görülmektedir. Giderek kentsel mekânların, yeni-eski, modern, tarihi vb ayrımlara tabi tutulduğu görülmektedir. Bunlar belli ölçülerde doğal da karşılanabilir. Ayrıca, ekonomik dönüşümlerin etkisiyle, her geçen gün daha çok insanın kentlerde yaşadığı bir süreç yaşanmaktadır. Bu da bir yönüyle, yeni bir kent ve kentli kültürü oluşturmakta; bir yönüyle de, kentlerin kimliklerini değiştirmekte, hatta yok edebilmektedir.

Antakya'da kent kimliği irdelenirken amaç, mekân-insan ilişkileri de hesaba katılarak, kentsel dokunun, hem kent, hem de kentli kimliğini ön plana çıkarmaktır. Gerçekten de, insanın yaşadığı coğrafyanın birçok açıdan somut yansımaları söz konusu olabilmektedir. Örneğin, antik bir kentte yaşamın tarihi bir mirasa ve geçmişe sahip olma anlamına gelmesi gibi; kentlerin olumlu ve olumsuz olarak gündeme gelmesi de o kentte yaşayanların üzerinde etkiler oluşturabilmektedir. Ayrıca kentler, sanayi kenti, kültür kenti, eğitim kenti, ticaret kenti, hizmet kenti gibi farklı ama temel niteliğe vurgu yapan yönleri ile de değerlendirilebilmektedir. Örneğin, bir zamanlar sanayi ile özdeşleşen kentler, bugün hizmet sektörünün yoğunlaştığı toplumsal ve kişisel ihtiyaçlara karşılık veren rekreasyon alanları, kültür ve bilişim merkezleri kimliği ile ön plana çıkmaktadırlar.

Bu bağlamda, çalışmada, Antakya'yı da dikkate alarak, öncelikle kavramsal boyuta vurgu yapılacaktır ve kent kimliğinin anlamı üzerinde durularak; kimlik-mekân-insan ilişkisi dikkate sunulacaktır. İkinci olarak, Antakya kentinin kimlik açısından irdelenmesi sağlanarak ve son olarak da genel bir değerlendirme yapılacaktır. Çalışma, konu ile ilgili yerli ve yabancı literatür ve internet veri taramasına dayanmaktadır. Çalışma sonucunda ortaya çıkacak değerlendirmelerin, Antakya kent kimliğinin gelişimi açısından yararlı fikirler sunacağı düşünülmektedir.

Kent Kimliği

Kent kimliği dendiğinde ne anlamak gerekir? Kentin bir kimliği var mıdır? Kent kavramında olduğu gibi kent kimliği kavramı da aslında çok boyutlu bir kavramdır. Dolayısıyla sürece, mekâna, insan ilişkilerine vs. göre farklı tanımlamalar vermek mümkündür. Kent kimliğini tanımlayanlar genellikle kentlerin de kendi iç dinamikleriyle tıpkı bir insan gibi bir kimliklerinin var olduğunu belirtirler. Bu bağlamda, *kent kimliği*; kent imajını etkileyen; her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan; fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen; kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen

ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlüktür (<http://www.solencol.com/b10.htm>). Kentlerin farklı karakterleri, kent kimliği, kent profili ve kent imgesi kavramlarıyla açıklanmaktadır. Kent, hareketli ve hareketsiz doğal ve yapısal çevresiyle bize kendini anlatır, bir toplumsal kimlik sunar. Kentin ilk sunduğu görüntü, hem doğal, hem yapısal olanın ilk çarpışısıdır bize, aklımızdan hiç silinmez; bu kent, bizim üzerimizdeki izdüşümü, çağrışımlarıdır. Kent imgesi, hareket edebilen veya edemeyen her şeyin ortak ifadesidir, canlı ve cansız tüm varlıklara, eşyaya bir anlam verir. Bir kenti, farklılaştıran, ayırıcı özelliklerini oluşturan her şey onun kimliğidir. Doğası, yapıları ve insanlarıyla birlikte kentler de farklıdır. Kıyı kentleri farklıdır, dağ, orman veya ova kentleri farklıdır. Önemli dünya kentlerini izlediğimizde, her birinin belli bir kimliğinin olduğunu görürüz; bilim, sanat, din, doğa varlıklı kentler, tarih ve kültür kentleri gibi. Yani kimlik bir tanıtım kartı olmaktadır. Örneğin, Kaş ve Kuşadası doğal güzellikleriyle tanınır, Bodrum eğlence mekânı olarak bilinir.

Kentin kimliği, daha çok bir *idea* olarak kurulmaktadır. Bir kentin ne olduğu, nasıl görüldüğü onun kimliğini yansıtmaktadır. Bir kentin kimliğini saptarken, görgül saptamalardan yola çıkarız. Kentin kimliğini, daha çok doğrudan onda gözlenebilir özellikler, yaşayarak elde edilen deneylerden giderek ona yakıştırılanlar oluşturmaktadır. Kentin sahip olduğu her şey, kentin kimliğinin ne olabileceğini sınırlar ve kimlik de kentin varlığının gelişimini yönlendirmiş olur. Bir kentin kimliğinden söz edildiğinde, kentte yaşayanların onda buldukları bir değerler kümesinden, kente yüklenen bir idealleştirmeden söz etmiş oluruz (Tekeli, 1991: 81–82). Örneğin, Floransa sanat, Paris kültür, Varşova müzik, Vatikan din kentidir. Ayasofya ve Sultanahmet Camii, Marmara'ya gelen yabancıları büyüleyen İstanbul kimliğinin iki görkemli ögesi, bütün zamanları birleştiren uygarlık simgeleridir. Paris'i Eiffel kulesi, Pekin'i İmparatorluk Sarayı, Venedik'i gondollar, Fas'ı bedeviler, New York'u özgürlük anıtı, Antakya'yı Mozaik Müzesi her sözcükten daha çabuk çağrıştırır (Çizgen, 1994: 36)

Kent kimliğini oluşturan bileşenler, doğal ve insan eliyle yapılmış çevreden kaynaklanan unsurlarla değerlendirilebilir. Doğal güzellikler ve manzaralar, tarihi ve kültürel değerler, insan çevresini kuşatan önemli varlıklardır. Doğal ve tarihi çevre değerleri ile ekonomik, sosyolojik ve kültürel faktörler insan hareketlerinin başlangıç ve sınır koşullarını oluşturur ve kentleri kendine has özelliklere sahip kılar. Doğal çevreden kaynaklanan kimlik unsurları, kentin topoğrafik durumu, iklim koşulları, bitki örtüsü, genel konumu vb. özellikleridir (Önem ve Kılınçaslan, 2005). Kentin kimliği sadece fiziksel çevre değildir. Kentin kimliği toplumsal olarak oluşturulur. Beşeri çevreden kaynaklanan kimlik unsurları, birey ve toplumdur. Kentin kimliği, doğal çevresi ve kentte yer alan tüm insan etkinlikleriyle birlikte bir bütün olarak oluşmaktadır. Yaşam biçimleri de buna katkıda bulunur. Kişiler toplumsal olarak birbirlerini karşılıklı etkileyerek kentin kimliğini oluştururlar. Toplum ve insan ilişkileri, bu kimliğin sürekli olarak yeniden tanımlanmasını ya da üretilmesini gerektirir. Her

dönemde toplumun oluşturduğu bu tanımlamalar, geçmişten öğeler, geçmişteki öğelerin yeniden yorumlanmaları ve tamamen yeni öğeleri içerir. İnsanlar kentlerdeki deneylerini birbirlerine aktararak, ya da medya aracılığı ile kent efsaneleri yaratmaktadırlar. Paris'te Eiffel Kulesi gibi kentin sembolü haline gelen anıtlarda, oradaki yaşam deneyiminden ve yapıyla ilişkilerinden çok bu yapı üzerinde yaratılan söylem, kurulan efsane önem kazanır. Bu belki de daha sonra gerçekleşecek, belki de hiç gerçekleşmeyecek bir illüzyon ya da aldatma üzerine de kurulmuş olabilir. Bunlar hem insanların algılamasını, hem de kentlerin gelişimini etkiler (Tekeli, 1991: 82–83). Bireylerin ve toplumun sahip olduğu değerler, kimlik oluşturur ve bu değerler kent kimliği ile doğrudan ilişki içindedir. Kentte yaşayan toplumsal gruplar, kenti farklı biçimde algılayacaklardır. Kentte sürekli yaşayanlar ile kenti bir günlüğüne görenler farklı görüşte olabilirler. Kent parça parça algılanıp bu algıların mozaiklerinin bir araya gelmesiyle bir imge oluşur. Kentin kimliği bu değişik kesimlerin sağladığı imgeler mozaikine göre kurulur. Kimliğin toplumsal oluşumu, onu bireysel olmaktan çıkarıp, öznelere arası yapmaktadır. O yüzden, bir kentten bahsettiğimizde herkesin anlaştığı ortak özellikler kastedilir. Zamanla bu öznelere arası yapı bir kararlılık kazanmakta ve kişisel deneylerden etkilenmesi zorlaşmaktadır. Ama kişilerin bu imgeye zarar verecek sayıda deney yaşaması ile bu imgenin toplumsal olarak değişimi gerçekleşebilir (Tekeli, 1991: 83–84).

Ayrıca, yapılı çevrenin kimliği ile toplumun sosyal ve kültürel kimliği karşılıklı olarak birbirini etkiler. Bir kentte yapılı çevrenin kimliği, bir yandan kent kimliğinin önemli bir parçasını oluştururken; diğer yandan, o kentteki toplumsal ve kültürel yaşama ilişkin ipuçları verir. Yapılı çevrenin kimliğini oluşturan değerlerin zenginliği, kentteki sosyal ve kültürel yaşantı zenginliğinin de ifadesidir. Çünkü, ortak kimlikler, sosyal yaşamın mekansallaşması aracılığıyla kurulan sosyal yapılardır (Neil, 1997). Bu nedenle, bir kentte yaşamı örgütleyen fiziksel çevrenin kimliğini oluşturan değerler büyük önem taşır. Bir kentin kimliği o kentin tarihi, coğrafyası, içinde yaşayan uygarlıkları, şu anda yaşayan insanları, ilk yerleşimden bugüne geçirdiği evreleri, topografyası, bitki örtüsü, iklimi, jeopolitik konumu, Doğu veya Batı kenti oluşu, deniz ve karayolu bağlantısı, başka kültürlere olan açıklığı veya kapalılığı, barındırdığı canlı türleri, geçirdiği işgaller ve savaşlar, depremler, bir devlete başkentlik yapıp yapmadığı vb. birçok etken bir kentin kimliğini oluşturan öğelerdir. Modern dönemde turizm, sanayi, hizmet, tarım vb. kent kimliğini etkileyen başlıca unsurlar olmuşlardır (Aktaş, 2009).

Büyük küçüklü her kent, bir kimlik oluşturmuştur ve oluşturdukları kimlikle anılmakta, kimlikleriyle yaşamaktadırlar. Kent kimliği uzun bir zaman dilimi içinde biçimlenir. Bir bakıma o kentin kimliği o kentin ruhu demektir. Kimlik, bir anlamda, o kentte yaşayanların gerçekleştirmeye çalıştığı bir yansı halini alır. O kenti ve o kentte yaşamayı anlamlı hale getirir. Kentin içinde yaşanarak bu kimliğin taşıdığı potansiyeller gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Zaten, *kentlilik bilinci*, kente yaşayanların var olan değişik kimliklerinin yanı sıra bir de içinde yaşadıkları kentle

özdeşleşebilen bir kimliğe sahip olmalarıdır. Kişiler bu yaşadıkları mekâna değerler yükledikleri, oraya bağlandıklarında ve bu değerler için bazı özverilerde bulunmaya başladıklarında orasının anlamlı bir kimliği olur. Bir kentte yaşayan kişiler için, içinde yaşanılan çevre, sadece içinde bazı etkinliklerin yapıldığı yaşamları için gerekli kazancın sağlandığı alanlar ise, orada yaşayanlar için bu tür araçsal niteliklerinin dışında bir anlamı yoksa orasının bir kimliğinden değil; ancak kimliksizliğinden söz edebiliriz. Eğer, bir kentte kaotik bir yapı gözleniyorsa, bu kentin bir kimliği olduğundan söz edilmemekte, tersine *kimliksiz* denmektedir (Tekeli, 1991: 84). Bu nedenle, kimlik kavramı dayanıklılık, bütünlük, gerçeklik gibi üç özellik temelinde değerlendirilebilir. Kent kimliği sabit değildir; durağan olmayan, sürekli gelişip değişen, yenilenebilen veya bozulabilen nitelikte dinamik bir oluşumdur. Bir kentin var olan kimliği, kendi tarafından değil, ancak insan eliyle dışsal etkenler ile bozulur. Dolayısı ile kent kimliğinin, kentsel mekânla ve kentsel kültürle yakın ilişkisi vardır.

Kent Kimliği, Kültür ve Mekân İlişkisi

Kent kültürü, kentin doğurduğu, kente özgü kültüre denmektedir. Kendine özgü yaşam koşullarıyla kentler, kırsal alanlardan farklılık gösterirler. Kentin temel özelliği tarım dışılığıdır. Kent toplumu; heterojen, kan bağına dayalı akrabalık ilişkileri yerine mesleki örgütlenmelerin ön plana çıktığı, sosyal baskı mekanizmasının sınırlandığı, bireyin "ben" olarak toplumsal ilişkilerde yer aldığı örgütlü toplumdur. Birey ve grupların sosyal, ekonomik ve siyasal deneyimleriyle şekillenen düşünce ve uygulamalar kent yaşamını biçimlendirir. İnsan eli ile yapılanmış çevre olan kent, aynı zamanda, bilgi ve kültürün yıllar boyunca biriktiği alanlar olarak, doğal çevreye göre önemli üstünlüklere sahiptir. Ancak, kentin, bu üstünlüklere sahip olabilmesi kültürel çeşitlilik içinde dokunmasına bağlıdır. Kültür kent yaşamını, kentlerin kendine özgü tarih ve yaşam deneyimlerinde oluşan birikimleriyle biçimlendirir. Kentsel kimlikte yaşayanların yaşam biçimleri olarak görülür; kentlerin kimliklerini belirlediği gibi işleyişini de açıklar. Kültür toplumun bütünlüğünü sağlar, yaşamı anlamlandıran bir sistemdir (Güvenç, 1994:48). İnsanların çalışma alanlarından, eğlenme- dinlenme merkezlerinin düzenlenmesine, barındıkları evlerinin planından, yerleşim yerinin seçimine, beslenme alışkanlıklarına, düğün ve bayram merasimlerine kadar her şeyi etkiler. Kent yaşamında bireyler, davranışlarını sergileme ve seçim yapma özgürlüğünden yararlanırlar. Bu seçimleri yaparken, kendi kültür kalıplarına göre karar verirler. Bu yaklaşım içinde *kentlileşme* kavramı, kentsel yaşam deneyimi içinde elde edilen bir kültür birikimidir. *Kent-li* olma; kentsel yaşam biçimine uyumdur.

Çağdaş dünyanın kent denebilme derecesi, kentlerde yaşayan toplam nüfusun oranı ile değil, kültür ve kentlileşme ile ölçülmektedir. Bir kimlik ögesi olan kültür, toplumun geleneğini, göreneğini, yaşama biçimini, adetlerini, alışkanlıklarını kapsayan bir kavram olduğu için, kültür ve kimlik arasındaki ilişki önem taşımaktadır. Bir toplumun kültür seviyesi, toplumu oluşturan bireylerin yarattığı çevrenin kimliğini

belirlemede ve yönlendirmede etkindir. *Mekânsal ağırlıklı nitelimeye göre kentlileşme*; kente göç ile birlikte başlayan nüfus dinamiğinin kentin belli bir kesiminde kararlılık kazanmasına kadar süregelen bu aşama olarak adlandırılabilir. Bu kente göç eden nüfusun yeni koşullara uygun ilişkiler biçimi geliştirerek kentin bir ögesi olma, toplumsal değişme, uyum ve bütünleşme sürecidir. Görüldüğü gibi, tanım her ne kadar sosyal ve kültürel özellikleri de kapsamakta ise de, temel vurgu mekâna ilişkindir. Kentlileşme, sadece kentte yaşama, ya da kentin belli bir kesiminde yaşamaya karar kılma ile sınırlı değildir; ekonomik ve sosyal olmak üzere iki ana boyutludur (Kartal, 1978:12). Kentlileşme, kente göç eden ve kentte yaşayanların, kent toplumunun değer-norm sistemini, kentli insanın düşünme sistemi ve davranış biçimlerini, kentteki yaşama biçimini benimsemesidir. Kentli kültürü, kente şekil veren kentsel tasarımın önem kazanan bir alanı haline gelmiştir. Kır ile kent farklılığının giderek azaldığı sanayi toplum kültürüne kentlerin damga vurduğu ifade edilir. Son 40 yıllık dönem ise, kentlerin üretim merkezi konumundan çıkarak, tüketim merkezi haline gelmesiyle yeniden yapılanma sürecini göstermektedir. Tarihsel gelişim süreci içerisinde kentler, artık geliştikleri bölgelerin kültür sanat merkezleri olma işlevini de yerine getirerek, toplumların kültürlerini yansıtan, öncesinden aldıkları kültürel mirası bir sonraki kuşaklara, üzerine yeni eklemeler koyarak aktarıldığı mekânlara dönüşmüşlerdir. Yaşayan bir organizma olarak görülen kentlerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için, kenti oluşturan toplulukların kültürel etkileşim içerisinde olmaları ve kentlere özgü niteliklerin devamlı olması gerekir.

Kent mekân üzerinde bir zamana dayanır. Bir kentin sınırlarını mekân, zaman ve hareket çizer. Kentlinin kendine ayırdığı zaman dilimini değerlendireceği mekânlar kültür zenginliği olarak görülmekte ve kentsel yaşam biçimine yeni bir anlam katmaktadır. Kent dokusunun oluşumunda yeni ihtiyaçların anlaşılması, ihtiyaçlara yönelik çözüm üretme ve örgütlenebilme becerisi, geçen zaman diliminde oluşan kültürün ürettiği bir değerdir. Kent kültürel canlılık, evrensel uygarlıkla buluşmak demektir. Kent bir göstergeler ve imgeler mekânı, uygarlıklar diyarıdır. Kentleri uygarlığın beşiği, kent dışını taşra ve ilkel olarak görme anlayışı eski Yunandan beri vardır; modernizm de bunu, kentleşmeyi hızlandırarak desteklemiştir. Kent imgesinden anlaşılan, o kentin genel görünümüyle yaşam tarzıdır; sokakları, caddeleri, parkları, heykelleri, kütüphaneleri, halkın bir arada bulunduğu alanları, insanların giyimi ve davranış biçimleri, kentin mimarisidir. Bu mekânsal yerleşime bir karşılıktır. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi, niteliklerin karışımı olarak kente biçim verir. Mekanın yerel kimliğin geliştirilmesi için kimliğin kurucu bir elemanı olduğu ifade edilmektedir. Yapılı çevrenin kimlik unsurları, kentte yapılmış olan düzenlemeler, kentteki meydanlar, sokaklar, anıtlar vb. her türlü kentsel bileşen, mekana anlam yüklemenin en güçlü yoludur. Mekan biz nasıl şekil verirsek, ona göre biçimlenir ve anlanılır. Kent, sosyal etkinlikler için bir tiyatro sahnesidir ve kullanıcının anıları, kentin değerini oluşturur. Bu nedenle, insan eliyle yapılmış çevrede yer alan ve kimlik oluşturma

potansiyeli en fazla olan unsur, o kentte bulunan ve kentlilerin gündelik yaşantılarında yer alan yapıların bir araya gelerek oluşturdukları kent dokusudur.

Kentler, 20. yüzyılda *modernleşme kuramı* doğrultusunda gelişmiştir. Kültürel modernleşme modeline göre, kent modernizmin bir üst anlatısıdır, kültürün olduğu alandır. Kültür, modernist söylemin bir parçası olarak sanatların, maddi varlıkların, teknolojilerin, insan davranışlarının sembolleştirilmiş bir örüntüsü, soyutlamasıdır. Kültür, kentlerde öğrenilecek; kentler geleneksellikten çıkarak, evrenselleşen değer olan modernleşmeye geçecek, uygarlaşacaktır. Böylece geleneksel kültür ve sosyal yapılar, kentleşme sürecinde çözülecektir. Kentler kırsal kesimden gelen göçmenleri kendi potasında eritip onları Batı kültürünün hâkim olduğu modern kent yaşamına katacak; bireyler, kentin bu ekonomik ve sosyal mekânlarında heterojen ve yoğun ortamda kentli olacaklardır (Tekeli, 1982: 334). Modernizmin temelinde olan kentle bütünleşme, zaman içinde kente kaynaşma, tampon kurumlar işlevlerini yitirmekte, bunun yerini kentsel fırsatlardan, farklılıkların örgütlenmesiyle yararlanan bir kentli kültürü almaktadır (Aslanoğlu, 1998: 106). Kültür zaman içinde değişmektedir. Kent kültürü, evrensel değerleri içerdiği gibi, kentlerin sosyal, ekonomik ve siyasal değerlerini de kapsamaktadır. Bu değerler, kentsel mekânların kullanımından, kentler arası ilişkilerde belirlenen hiyerarşik konumlara kadar, kendine özgü kimliğinin oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Heterojen bir toplumsal yapı sergileyen kentler, sosyal ve mekânsal çevre içinde bireyler üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır. Kentlerde benzer bireylerin birbirlerine yakın yerlerde yerleşmeleri ve çalışan bireylerin farklı mesleki alanlarda yoğunlaşması kentsel mekânların kullanımında farklılaşmalar yaratmıştır. Farklı yaşam ve çalışma koşulları içinde farklı alt kültürlerin ortaya çıkışı kent alanlarında birbirine benzemeyen özelliklerin doğmasına neden olmuştur (Tatlıdil, 1994: 6). Demokratik işleyişin ortaya çıktığı kentler, birbirine benzemeyen bireylerin birlikte yaşamalarına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, kent kültürü, kentlerin barındırdığı insanların birbiriyle ilişkilerini düzenleyen zemin olarak görülür. Toplumsal yaşam içinde bireylerin sergilediği tutum ve davranışlar, alt kültür değerleri olarak algılanır (Tezcan, 1995: 166). Sınıf, etnik ve dinsel farklılık ve farklı sosyal ve mesleki grupların oluşturduğu alt kültür değerlerini mozaik olarak bir arada tutan kent kültürü, çağdaş kent anlayışının ve işleyişinin ürünüdür. Dolayısı ile günümüz kent toplumlarında hâkim olan değerler farklı düşünce ve yaşam anlayışlarına bir kültürel zenginlik olarak bakarlar (Tatlıdil, 1992: 32). Bu kültürel zenginlik, kentlere ayrıcalıklı bir konum sağlamaktadır. Çünkü alt kültürlerin çeşitliliği, kentler için çok kültürlülük örneği sayılmakta ve bilgi, sanat, insani değerlerin yaşam alanlarının açılmasıyla açık toplum ilişkileriyle özdeşlik göstermektedir. Kent kültürü, toplumsal bütünleşmeyi sağlayan çimento işlevini görürken, bireysel farklılıkların kent örgütlenmesinde demokrasinin mozaik taşları olarak kabul görmesini sağlamaktadır. Bu nedenle, demokratik hoşgörünün kentsel alanlarda geliştiği görülmektedir.

Kentler, kimlikleri ve ruhları olan mekânlardır. Kentin kimliğini; yapıları, mekânları, tarihi ve doğal çevresi ve o kentte yaşayanların tüm faaliyetleriyle birlikte

ortaya koydukları fiziksel ve sosyal ortam oluşturur. Bu kimlik, kentlerin ve kentlilerin ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal gelişimleri açısından önemli güzergâhlar oluşturmaktadır. İnsanlar yaşadıkları mekâna barınmak için ev; yürümek için yol; paylaşmak için kamu binaları, parklar, bahçeler, meydanlar, çeşmeler vb yaparak bir kimlik inşa ederler. Sonra içinde barınanlar bu kentin ruhaniyetiyle birlikte yaşamaya başlarlar. Elleriyle kimlik kazandırdıkları kent, onlara da bir kimlik kazandırmaya başlar ve kent onların kimliği olur. *Kişilerin kimliği kentin kimliği ile özdeşleşir.* Sonra dönüp onlara Paris'li, İsfahan'lı, Beyrut'lu, İstanbul'lu denir (Aktaş, 2009). Bir kentin kimliğinin, bir tarihsel olgu olduğu ve zaman içinde oluştuğu ve değiştiği söylenebilir. Hatta yavaş büyüyen çok hızlı değişme göstermeyen uzun bir tarihi geçmişi olan kentlerin zamanın değişik katmanlarının üst üste birikmesiyle oluşmuş bir kimliği olduğu ve bu kimliği oldukça iyi koruduğu söylenebilir. Güzel tasarlanmış mimari bir çevre, doğayla kurulmuş başarılı bir ilişki ve insanların birbirleriyle kurduğu ilişkilerin niteliği de o yere bir kimlik kazandırmaya yeterli olabilir. Kentin bir konut alanında, merkezinde, kentin sembolü haline gelen bir anıt yapısında, ya da kente hizmet eden mahallelerde kimlik oluşturmada, çevre ile insan etkinliklerinin tamamlayıcılığı çok farklı nitelikler kazanabilmektedir (Tekeli, 1991:83–84). Geleneklerimiz, sosyo-kültürel alışkanlıklarımız ve üretim biçimlerimiz kimliğimizi meydana getiren tüm unsurların içine yayılmıştır. Kimliğin önemli olduğu tarihi kentlerde, düzensiz yapılaşma o yerin kimliğini alıp götürülebilmektedir. Tarihi bir kent, kimliği ile bilinip tanındığından bu özelliğini yitirmemelidir. Bu yüzden değişimin ne olduğunu, hangi şartlarda gerçekleşmesi gerektiğini iyi sorgulamak gerekir (Kürkçüoğlu, 2007). Geleneksel yapıdaki kentler günümüzde sürekli büyüyen ve sosyo-ekonomik yapısı geleneksel olmaktan uzaklaşan bir kimliğe bürünmektedir. Büyüyen kentlerimiz, kentliye yaşanabilir olanaklar sunmaktan uzaklaşmaktadır. Yeni ve eskisinden tamamen farklı bir kent kültürü oluşmaktadır. Kentlerin değişim süreçlerinde kent kimliğinin farklılaştığını ve başka kentlerle benzeştiğini görmekteyiz. Yine de çok güçlü bir yapıya sahip olan kimlikler, değişimden daha az etkilenmektedirler.

Bir kentte yeni bir yapının yapılması, ya da o kentte var olan bir yapının ortadan kaldırılması, kentin özgün kimliğini etkiler; onu geliştirici ya da ona zarar verici nitelikte olabilir. Özellikle kentte mevcut bir yapının ortadan kaldırılması söz konusu olduğunda, bu etki yapının o kente kattığı değer belirlenmesiyle ortaya çıkacaktır. Bu nedenle, eğer bir yapı kentin özgün kimliğine ilişkin önemli bir değer oluşturuyorsa, o yapının kendisi ve yakın çevresindeki yapılar ve kentsel alanlarla ilgili verilecek kararlar oldukça önemlidir; bu tür kararlar vermeden önce yapının ve çevresinin çok iyi anlaşılması gerekir. Çünkü, bir kentte bulunan mimari değerler, kent kimliğinin önemli bir parçasını oluşturmada ve varlıklarıyla kentin özgün kimliğine zarar verme potansiyeli taşıyan her türlü kentsel müdahaleyi başarısız kılabilmektedir. Son yıllarda, kentlerde kaybolmaya yüz tutmuş birçok kültürel varlığın önemini farkına varılmıştır. Kültürel varlıkların canlandırılması ve yaşatılmasıyla yeni ekonomik faydalar elde edilmesi çalışmalarını ağırlık kazanmıştır. Kimliğin

yaşatılması için; yerel yönetimlerden, kentin tüm kurum ve kuruluşları ile ekonomik, kültürel ve sosyal tüm aktörler ve potansiyelleri olabildiğince harekete geçirmeleri ve bu sürece katmaları beklenmektedir. Bu doğrultuda, Antakya kent kimliğinin özgün yapısını muhafaza etmesi, bozulmaması da aynı sürecin işlenmesini gerektirmektedir.

Kent Kimliği Açısından Antakya

Yönetmel bölünüş açısından Hatay ili, ülke genelinde çok şanslı bir konumdadır. Akdeniz bölgesinde Adana'dan sonra en fazla nüfus barındıran ilimizdir. Sahip olduğu nüfus büyüklüğü açısından ülkemizin 13., nüfus yoğunluğu açısından 4. ili konumundadır. Kilometre kareye 215 kişi düşmektedir. Ülke illeri arasında sosyo ekonomik kalkınmışlık sırası 26'dır (ATSO, 2006). Anadolu'nun en güneyinde yer alması ve sınır ili olması dolayısıyla ayrıcalıklı bir coğrafi konuma sahip bulunmaktadır. Konumu itibarıyla önemli bir ticaret ve transit merkezidir. E-91 uluslararası karayolu üzerinde, İskenderun Limanına, Cilvegözü ve Yayladağı giriş-çıkış sınır kapılarına sahiptir. Uluslararası ulaşımın ve transit taşımacılığın en yoğun ve hareketli olduğu yerlerden biri, üç kıtanın kavşak ve geçit noktasıdır. Bu özelliklerinin yanı sıra, Ortadoğu'ya açılan sınır kapıları, zengin verimli tarım alanları, uluslararası taşımacılık ve ithalat-ihracat potansiyeli, İskenderun limanı ve Demir Çelik Fabrikası ile Türkiye ekonomisi için büyük bir önem teşkil etmektedir. Zengin bitki örtüsü, ılıman iklimi, denizden 8-9 ay yararlanma olanağı, bu ilimizi turistler açısından her daim cazip kılmaktadır (www.hatay.gov.tr).

Hatay -eski adı ile ve il merkezi olarak Antakya- tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Çağlar boyunca değişik ulusların yaşadığı bir yer olan Hatay'ın geçmişi Cılalıtaş Devrine kadar uzanır. Prehistorik çağlardan itibaren kesintisiz iskân edilmiştir. Anadolu ile Ortadoğu, dolayısıyla Mezopotamya arasında bir köprü konumundadır. Antakya kenti, Büyük İskender'in komutanlarından Seleucus I. Nikator tarafından İskenderiye'nin planına uygun olarak babasına atfen "Antiocheia" adı ile kurulmuştur. Antakya Roma İmparatorluğuna katılmış, I. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan Hıristiyanlık, Kudüs dışında ilk defa Antakya'da yayılmıştır. Hz. İsa'ya inananlara ilk defa Antakya'da "Hıristiyan" adı verilmiştir. Hıristiyanlığın başlangıcında kurulan ilk kiliselerden St. Pierre kilisesi, (Aziz Petrus) bir mağara kilisesidir. Roma Çağı'nda, nüfusu yüzbinleri bulan bir kent olarak imparatorların gözdesi haline gelmiş ve IV. yüzyılda yaşamış olan tarihçi Ammianus Marcellinus'un "dünyada hiç bir kent, ne topraklarının bereketi, ne de ticaretteki zenginliği bakımından bu kenti geçemezdi" dediği Antakya, Antikçağ'da "Doğunun Kraliçesi" (Orientis Apicem Pulcrum) lakabıyla anılmıştır (Demir, 1996:9). Antakya, Roma ve İskenderiye'den sonra dünyanın üçüncü büyük kenti olmuştur. Arap ülkelerine Türkiye'nin açılan kapısı, Katolikler için ikinci hac merkezidir. Hatay çok eski tarihi uygarlık zenginliğine sahip olan bir kenttir: sırayla Asurlar, Hititler, Persler,

Makedonlar, Mısırlılar, Romalılar, Arap Müslümanlar, Selçuklular, Haçlılar, Memluklar ve son olarak da Osmanlıların yerleşim merkezleri olmuştur (www.hatay.gov.tr).

Hatay ili doğa güzellikleri açısından zengin bir yöredir. Bu sayede çok zengin bir tarih ve kültür mirasına sahip olmuştur. Hem Osmanlı, hem de Bizans, Roma eserlerine sahiptir. İl merkezi Antakya'da, Doğu ile Batı kültürünün kesiştiği bir noktada yer alması nedeniyle sürekli bir kültürel alışveriş söz konusudur. Kentin ilk kuruluşunda, ızgara plan uygulanmış, hâkim rüzgârdan yararlanacak biçimde, güneybatı kuzeydoğu doğrultusunda ana caddeler ve bunlara dik sokaklar arasında yapı adaları oluşturulmuştur (Demir, 1996:10). Antakya kültür varlıkları açısından çok zengindir. Seleucus çağından bu yana üst üste tabakalar biçimindeki uygarlık ürünleri bir bütündür. Mozaikleriyle tanınan müzesi kentin adı kadar ünlüdür, görkemli geçmişinden geriye yer üstünde Antakya kalesi ve surları, yer altında eski yerleşim alanları kalmıştır. Antakya geçmişte ve günümüzde, birçok dinden ve inançtan insanın birarada yaşadığı bir kültür merkezi konumundadır. Geçmişte olduğu gibi birçok dinden ve inançtan insan bir arada yaşamaktadır. Cami, Kilise ve Havra yan yana varlıklarını ve görevlerini sürdürmektedir. Çeşitli din ve inançtan insanların yüzyıllardan beri birlikte yaşaması, kültürel bir zenginliğin yanı sıra büyük bir hoşgörüyü de beraberinde getirmiştir. Bu kültürel zenginlik ve hoşgörü toplumsal yaşama, sanata, örf, adet ve geleneklere de yansımıştır. Çoğu zaman dinsel öğeler ve gelenekler birbirine girmiş, özde var olanla karışıp yeni bir kültür olarak ortaya çıkmıştır. Ama her zaman dayanışmacı ve birbirlerinin hakkına saygılı, güzel komşuluk ilişkileri içinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Farklı etnik gruptan olan komşular birbirlerinin bayramlarını kutlar, yardımlaşır (Doğruel, 2005:14). Bunlar toplumsal dayanışma ve hoşgörünün en güzel örnekleridir.

Antakya kültürü farklı dinlerin ve mezheplerin yaşandığı çok etnikli yaşam alanıdır. Geçmişte de birçok değişik kültürel, dinsel ve etnik gruplara bağlı topluluklar yaşamışlardır. Etnik çeşitlilik nüfus yapısını oluşturmuştur. Çok kültürlü yapısını tarih boyunca korumuş olan ilde aynı ulusa mensup birden fazla dini cemaat bulunmaktadır. Günümüzde Hatay'da Arap Aleviler (Nusayriler), Arap Hıristiyanlar, Sünni Araplar, Sünni Türkler, Ermeniler, Yahudiler, Çerkesler ve Ovakent'te bulunan Afganistan'dan göç eden Afganlar (Özbek Türkleri) yaşamaktadır. Etnik grup Sünni Türkler ve Arap Aleviler nüfus yoğunluğu açısından birbirine eşit gibidirler. Sünni Araplar ve Ortodoks ve Protestan Hıristiyan Araplar ise azımsanmayacak sayıdadır. Kentte Arapça ve Türkçe konuşulmaktadır. Özellikle kırsal bölgelerdeki köyler ve kentteki yaşlılar arasında Arapça daha yoğun olarak kullanılmaktadır. Türk Sünni, Hıristiyanların bir kısmı ile Yahudilerin ana dili Türkçedir. Arap Sünni, Arap Alevi, Arap Hıristiyanların anadili Arapçadır. Ermeniler aralarında Ermenice konuşmaktadırlar. Ancak tüm grupların ortak kullandıkları dil Türkçe'dir (Doğruel, 2005:33). Yaşayan bu yabancı din ve dil kültürüne sahip insanlar birbirleri ile aynı ilde yaşadıkları için sürekli olarak bir kültür alışverişinde bulunurlar (Doğruel, 2005:13). Hiçbir Anadolu kentinde böyle bir etnik mozaığı görmek mümkün değildir.

Çok kültürlü yapısı kente, Anadolu'daki diğer kentlerden farklı bir kimlik kazanmıştır. Türkiye'nin bir kültür kenti olan Antakya, ülkenin en kozmopolit kentlerinden birisidir. Çok uzun bir süre boyunca bir arada yaşamayı öğrenmiş, etnik kökenleri, dinleri farklı birçok topluluğa ev sahipliği yapan bu kent UNESCO *barış kenti* seçilmiştir.

Yerel yapılar bu kentte uyum içerisinde bir kültür mozaiği oluşturmuşlardır. Bu birliktelik çok uzun yıllardan bu yana mevcut olduğundan, artık Hatay halkı farklı kültürleri kabul ederek karşılıklı saygı anlayışını kazanmış bir olgunlukla yaşamını sürdürmektedir. Dışarıdan da Antakya için uygarlıkların birleştiği uyum içindeki hoşgörü kenti yakıştırması yapılmaktadır. Aslında Antakya için bu doğru bir özelliktir. Günümüz dünyasında bu kadar karışık kültür içerisinde böyle barışık ve huzur içinde yaşamak hem zoru başarmaktır, hem de insanlığa olumlu bir mesajdır. Etnik yapı, din, dil farklılıklarından oluşan kültürler mozaiği hem yaşayış biçimine hem de mimarisine yansır. Antakya halk kültüründe önemli bir yer tutan, yeni dine ilk inananlardan Habib-i Neccar'ın adını taşıyan bir dağ ve Cami bulunmaktadır. Farklı etnik gruplar yaşam alanlarında dışarıya kapalı, içe dönük avlulu evlerde birarada yaşamaktadırlar; ama diğer gruplardan tamamen kopup farklı bölgelerde yerleşmemişlerdir. Kendi kültür özelliklerini yitirmemekte; ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerde asıl olarak kendi kimliklerinde olanlarla ilişki içerisindeyler. Yani bir anlamda bu mozaik içeri sarmal şeklinde durmaktadır. Denilmektedir ki; "kent olgusunun asıl olduğu yerler Doğu kentleridir. Batı şehirciliği dışlayıcı nitelik taşıyır ve tarih boyunca Yahudiler dışında başka dinden kimseyi bünyelerine almamışlardır. Yahudiler ise tecrit mahalleleri sayılan gettolara kapatılmışlardır. Hâlbuki Doğu ve İslam kentleri kozmopolit ve kalabalıktır. Bağdat, İstanbul, Beyrut, Kurtuba, Selanik, Saraybosna, Antakya bütün dinlerin, bütün ırkların ve kültürlerin kendi ifadesini bulduğu mekânlardır" (Aktaş, 2009). Buradan anlaşılıyor ki, bizim kentlerimiz tekdüze kentler değildir. Antakya örneğinde olduğu gibi, uçsuz bucaksız bir yelpazenin kültürlerini bünyesine alıp, onu yeniden yorumlayıp kendi kimliği ile bütünleştirmiştir. Zaten Antakya'yı Antakya yapan, bu eşsiz yelpazedeki oluşan kültürü bir bütün olarak sunabilme başarısıdır.

Yaşam alanında kültürler arası bu olgunluk kent hayatına, özellikle de kentin ekonomik ve sosyal yapısına yansımış durumdadır. Çünkü Antakya'nın "Uzun Çarşı"sına gidildiğinde kentte yaşayan tüm grupların bir arada ticaret yaptıkları görülür. Sosyal ve ekonomik yaşamın biçimlenmesinde ticari faaliyetlere katılan sosyal gruplar etkili olmuştur. Antakya'ya ticaret kenti kimliğini kazandıran ticaretle uğraşan esnaf ve müşteriler arası ilişkide oldukça seviyeli ve hoşgörülü bir kaynaşma vardır. Bu yaşam alanında farklı etnik gruplar uzmanlaştıkları ekonomik aktivitelerle barış içinde birlikte yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Hatay kuzeyden güneye-güneyden kuzeye giden anayolların geçtiği bir güzergâh, bir geçiş yeri olarak kalmamış, doğudan gelen ve tarihte "ipek yolu" diye adlandırılan önemli ticaret yolunun da önemli bir kavşağı olmuştur. Antakya ekonomisinde en belirgin özellik ve etkinlik ticarettir (ATSO, 2005). Gerek bir sınır kenti olması, gerekse girişimci insanı

sayesinde Antakya bir ticaret merkezi konumundadır. Antakya bu özelliğiyle çevreden nüfus toplamakta; etrafındaki belde ve köylerden gelenlerle, nüfusunu gündüzleri ikiye katlamakta, çok canlı ve hareketli bir yapı arz etmektedir. Amik Ovasının tarımsal ürün potansiyeli Antakya'da değerlendirilmekte, tarım ve tarıma dayalı sanayi ile tarımsal makine imalatı önemli bir ekonomik faaliyet olmaktadır. Antakya'da el sanatları, dericilik, ayakkabıcılık ve mobilya sanayisi gelişmiş durumdadır. Hatay ve Antakya ulaştırma sektöründe Türkiye'de İstanbul'dan sonra en büyük araç potansiyeline sahip olup, kara, yolcu ve yük taşımasında söz sahibi bir ildir (www.hatay.gov.tr).

Antakya, günümüzün kentlerinin giderek bir örnekleştiren koşullarında kimliğini koruyabilen çok az sayıdaki kentten biridir. Antakya'da eski doku içinde yaşam bugün de halen sürmektedir. İlginç mimariye sahip evleriyle Antakya henüz bozulmamış bir kenttir. Bazı kentlerin ayrıcalıklı özelliği turizm kenti olmasında yatar. Bazı kentler kültür, bazıları sağlık özelliğine sahiptir. Bu bağlamda, Antakya çok kimlikli bir kenttir. İnanç, kültür, sağlık, doğa, yayla turizmi gibi özelliklerden çoğuna sahiptir. Bu sevimli ve sıcak, küçük kentte içinde halen yürünebilen, insani boyutları korunmuş sokaklar mevcut olduğundan, yürüdükçe bir parka, bir anıta, camiye veya kiliseye rastlayabilir; karşınızda birkaç dakika nefes alacağınız bir güzellik bulursunuz. Kentsel gelişim sürecinde, kentte özellikle 20. yüzyılın sonundan itibaren üniversitenin de açılması dâhil olmak üzere büyük ilerlemeler meydana gelmiştir. Kent dokusunda oluşturulan yeni yapılanmalar ve kültürel zenginlikler, kentte kentli değerlerle yaşayanların yaşam kalitesi üzerinde etkili olmuştur. Kültürel etkinliklerin gerçekleştirildiği merkezler sayısal olarak artarken nitelikleri de gelişmiştir. Ne var ki, modern kentleşme eski dokuyu hızla değiştirmekte, geleneksel mimari örneklerinin asıl kimlikleri ve işlevleri korunamamaktadır. Gereken özen gösterilmez, gerekli önlemler alınmazsa, yakın bir gelecekte bu çok kimlikli özelliğini yitirecek, doğa ve kültür yoksulu bir kent durumuna gelecektir. Bu açıdan baktığımızda, Türk kentleri tasarımda bir örneklilik konusunda müthiş bir düzenlilik göstermektedir. Sanayi Devrimi ile birlikte kentler nüfus akınına uğramış, kontrolsüz bir şekilde büyümüş, kentlerin mevcut yapısı bu durumu hazmedememiş ve sıkıntılar baş göstermiştir. Kentler batıdan başlayarak doğuya doğru çarpık kente dönüşmüştür. Bu kaderi yaşamayan kent sayısı azdır. Batı'da yaşanan sorunlar hiç yaşanmamış gibi bizde de tekrarlanmıştır (Aktaş, 2009). Kent dekorasyonu da giyim kuşam gibi modalardan etkilenmekte, beğenilen süsleme ve bezemeler her yerde kullanılmaktadır. Kent merkezlerine, meydanlarına, parklarına benzer düzenlemeler yapılması modernizmin getirdiği standartlaşmanın bir yansımasıdır. Hâlbuki her kentin kendini simgeleyen bir sembolü vardır; bunlar konulabilir. Antakya'da da vardır; Bereket tanrıçasını simgeleyen Antakya tikesidir veya mozaığıdır. Birbirine benzeme konusunda, ister özel yaşamın düzene konmasında, ister köy veya kent tasarımında bir örneklik yerine zenginlik ve çeşitliliği muhafaza etmeye çalışmak; çevremizde bir örnekleşmeden ve davranış ve beğeni konusunda herkesi birbirine benzer kılmaktan da aynı derecede

kaçınmak gerekir (Laborit, 1990: 189). Aslında birbirine benzeme geçmişten bugüne getirilmiş bir olgu değildir. Sanayileşme öncesi, Türk kentleri doğa ile ilişkilerini nadiren kaybetmişlerdir. Bahçeler doğanın bir parçası olarak yorumlanır. Konut sadece odalar grubu değildir; içindeki işlev birimleri ve dışa açılışıyla yani bahçe ve çevresiyle bir bütündür. Sanayileşme ile başlayan süreçte, kentler göç altında kaldığında, bir geçmişe yaslanmayan yeni yaşam biçimi her şeyi yüzeyde tutarken, estetikten yoksun hale geldiler. Bu yüzden, kentleşme, modern dünyanın uğradığı tarihsel değişimin ve ekolojik açıdan bozulmanın bir simgesi ve gerçeği olarak ele alınabilir; çünkü, kentler, organik nitelikteki yaşamsal ilişkilerin sentetik ilişkilere dönüşmesinin simgesi olmuşlardır. Kentler yalnız bölgesel biçimlerini değil, kültürel bütünlükleri ve benzersizliklerini de yitirdiler (Bookchin, 1992: 283).

Bu doğrultuda, Antakya kenti de bu süreçleri geçirmekte, ülke geneli ile aynı yapıyı izlemektedir. Antakya'da 1950'li yıllardan sonra, Türkiye'nin diğer kentleri gibi kentli nüfusta iç göçlerle birlikte artış görülmüştür. Kente yeni gelenleri yerleştirmede planlı imar alanları yaratılmadığından, gecekondu yaşam alanlarının büyümesine ve artmasına neden olmuştur. Kent dokusundaki yeni yapılanmalar sadece doğal zenginlikler üzerinde baskı yaratmamakta, aynı zamanda kendi tarihi ile bütünleşmede, geçmişten gelen tarihi mirasıyla kimliğini korumada zorluklar çekmektedir. "Kentsel dönüşüm projeleri" destekli yeni blok apartmanlar yükselirken, kente gelen yoksul nüfus tarım ve orman alanlarının imara açılmamış arazilerinde gecekondu bölgeleri oluşturmuştur. Üretilmiş bitişik nizamdaki yüksek katlı apartmanlar, 20. yüzyılın ilk yarısına kadar gelen kentin geçmişiyle ve anlarıyla bezenmiş dokusunu değiştirmekte ve yakın geçmiş tarihiyle bağını kopartmış bir yaşam alanı görünümünde durmaktadır. Nüfusun Asi nehrinin iki yakasına dar bir alana yerleşmiş kent merkezine yönelmesi, su, hava, toprak kirliliği, salgın hastalıklarda artışlar vb. farklı sorunları da beraberinde getirmiştir. Kentin içinden geçen Asi nehrinin her köşesinden pislik dökülmekte ve pis kokmaktadır. Üzerine yapılan çirkin ve özensiz köprüler görüntü kirliliği yapmaktadır. Antakya'da kentin merkezinde, postanenin önünde yapıyı kapatan, bütün güzelliği yok eden metal bir uydu yer almaktadır. Eski tarihi belediye binasının arkasına kent merkezindeki bina yüksekliklerini aşan yeni bir belediye binası yapılmış, benzer yapıları davet etmektedir. Aslında, kent merkezlerine yerleştirilen yüksek yapılar, hem otomobil yoğunluğunu artırıp otopark gereği ortaya çıkmakta, hem de başka yapıları çekerek ruhsuz betonlaşmalara yol açmaktadır.

Yapılı çevre, şık insanlar, yüksek binalar, caddeler, arabalar, mağazalar, iş merkezleri kent olmaya tek başlarına yeter midir? Hayır. Kent sadece çalışılıp yemek yenen, araba sürülen, yatılan mekân değildir. Kent bir yaşam alanıdır. Eski ve yeni uyumlu bir biçimde bir arada yaşayamaz mı acaba? Bir kentin kimliği bir bütündür, kent kimliğini salt tarihi mekânlar ve yapılarla sınırlı görenler, tarihi mekânların dışında yeni kent merkezlerini aleladeliğe terk etmişlerdir. Safranbolu'da yapılan kamu binaları güzel bir örnektir. Kent hem eskidir, hem yenidir; hem geçmiş ve

gelecektir, bugün yaşanan haldir aynı zamanda (Aktaş, 2009). Gelişme ve bozulmanın dengeli olmadığı bir kent, sağlıklı sayılamaz. Bu tür büyümenin sağlıksız ve boşucu havasından bizi kentin estetik köşeleri rahatlatır. Haklı olarak, tarih öncesi çağlardan beri tüm uygarlıkların sonuçlarına sahip bir tarih ve turizm kenti olarak kültür birikimimizdeki bu etkileşimleri yansıtacak bir estetik bekliyor insan. Ancak, yaşadığımız yerin içinde, ne tarihsel değerlere, ne de yaşam alanlarına ilişkin estetik değerler bütünlüğünü göremiyoruz. Sürekli reklam panoları, soğutucular, bozuk, gelişigüzel yapılan kaldırımlar, bu kaldırımlara yerleştirilen otobüs durakları, elektrik direkleri estetik diye bir kavramın olmadığını hatırlatacak derecede çirkinlikler oluşturmaktalar. Gelişigüzel telefon kulübeleri, renk armonisi yapacağız diye aşırı rengârenk edilen birbirinin aynısı yapılar, betonlaşmanın getirdiği bir kuruluk, bitki, çiçek azlığı ile bütünlüşmektedir. Estetik kaygısı olmadığına, yeni toplumsal mekanlar yani kaba yapılar popülizm araçları olarak yeniden toplulaşma işlevi görürler; gereksinimler, etik ve manevi sorunlar gündeme gelmedikçe, kentlerimiz düzelmeyecek, yığılaşma alanları olabileceklerdir. Modernizmin kentlerimizdeki yozlaştırıcı etkisini ve yık-aç-yenisini yap mantığını aşabilmenin yollarından birinin sanat, bilim ve etiği birleştirmekten ve kentleri yıkmak yerine yaşanabilir kılmaktan geçtiği; gerçek özgürlüğün kişisel kimlik ile toplumsal kimliği en esnek şekilde bir arada tutabilmekte olduğu söylenmektedir (Harvey, 1997: 15–17).

Ortadoğu ülkelerinden gelen turistlerin kentimizi ziyaret nedenlerinin, tatil, dost ve iş ziyareti, kültürel yakınlık olduğu bilinmektedir. Avrupa'dan gelenler, daha çok tarihi yerler için gelmekte ve doğal yapısı ile çevreyle uyumlu küçük tesisleri tercih etmektedirler. Kültür varlıklarının korunması, kendi geçmişimizi tanımakla olduğu kadar, bunu kenti gezen yabancılara gösterebilmek açısından da o kadar önemlidir. Antakya'ya gelen turist kafileleri kısa süre içinde müzeyi, kiliseyi ve Harbiye'yi gezip kenti terk etmektedirler. Oysa tarihi geçmişi çok zengin olan Antakya'da eski kentin sokaklarını, evlerini her gezişte başka bir güzellik bulmak mümkündür. Bunlar giderek doğa ve insan tahribatıyla karşı karşıya kalmakta ve yok olmaktadır. Kaybolma sürecine girmiş bu güzelliğin içinde hala yaşanırken kemerler yıkılmakta, büyük evler bölünüp kiraya verilmekte, avlular bakımsızlığa terk edilmektedir. Bunlar *kente karşı işlenen suç* olarak nitelenebilir ve örnekleri çoktur: Asi nehrinin kirlenmesine ve kirlenmesine göz yummak, üstünü kapatmayı düşünmek; hiçbir mimari estetiği olmayan yapıların, diğer değerli mimari eserleri yok etmesine göz yummak; tarihi değeri olan köprüleri yıkmak, çeşmeleri kurutmak, hanları parçalayıp özelliklerini yitirtmek; Harbiye'deki defne ağaçlarını yol boyundan yok etmek, doğal güzelliklerin gazino türü işletmelerce kâr amacı ile çirkinleştirilmesine seyirci kalmak kente karşı işlenmiş birer suçtur. Antakya'da bu tür suçları önlemeden, suç işleyenleri cezalandırmadan, kentimizi korumayacağımız gibi, turizmi de şimdiden küçük hesaplarla baltalamış oluruz. Hâlbuki Roma döneminde ve İslam kentlerinde kente dair yapılacak tasarruflar toplumun bütün kesimleri tarafından benimsenmiş olan sağlam yasalara bağlanmıştır. İçinde yaşayan insanlar da kente dokunurken ne

yaptıklarının farkındadırlar. Örneğin, Roma'da kente karşı işlenen suçlara, bireye karşı işlenen suça göre iki misli ceza verilmiş; Osmanlı İmparatorluğu da bu durumu aynen devam ettirmiştir (Aktaş, 2009).

Kentimiz eski dokusunu tamamen yitirmeden bu değerlere sahip çıkmanın zamanı gelmiştir. Eski eserlerin korunması ve turizme kazandırılması yönünde çalışmalar başlamıştır. Hatay, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan "Türkiye Turizm Stratejisi Marka Kent Eylem Planı" (2007–2013) kapsamında Amasya, Bursa, Edirne, Gaziantep, Konya, Kütahya, Nevşehir, Mardin, Şanlıurfa ve Trabzon illeri ile birlikte kültür turizmine yönelik kültür marka kenti seçilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007: 21). Bu proje ile Antakya kenti yeniden canlandırılmaya çalışılmaktadır. Kentsel ölçekte markalaşmaya yönelik öngörülere ulaşmak ve faaliyetleri uygulamak için, markalaşması öngörülen her kente özgü varış noktası (destinasyon) olarak eylem planlarının hazırlanması markalaşma çalışmalarının önkoşuludur. Hazırlanacak eylem planı ile zengin tarihi, kültürel ve doğal değerlere sahip kentlerimiz markalaştırılarak, turistler için bir çekim noktası haline getirilmesi sağlanacaktır. Markalaşma için hazırlanacak eylem planlarında, kısa ve orta vadede, kentsel yenileme, altyapı, fiziksel düzenlemeler, üstyapı-kültürel varlıkların değerlendirilmesi, tanıtım ve eğitim gibi konularda ne tür eylemler yapılacağı ve bu eylemleri gerçekleştirmek üzere hazırlanacak alt projeler yer alacaktır. Bu doğrultuda Antakya'nın eski kent dokusu içinde orijinalliğini bozulmamış bir sokağının -Örneğin 40 Asırlık Türk Yurdu Caddesi- restore edilerek içinde gezerken, kentin yüksek soğuk beton yapılarından, trafiğin gürültüsünden sıyrılarak eski Antakya'yı soluyabilecekleri bir ortam oluşturmak, yer döşemesi için çağına uygun daha kaliteli bir taş döşemesi kullanmak, aynı sokak üzerinde tipik bir eski Antakya evinin kamulaştırılıp restore edilerek geleneksel el sanatlarının içinde yaşatıldığı bir mekân yaratmak, günümüzde küçük esnafın yer aldığı bir alışveriş mekânı olan Kurşunlu Han'a çeki düzen verip burayı alışveriş yapanların oturup çay içebileceği, insanları kendine çeken, yaşayan bir yer yapmak mümkündür. St Pierre Kilisesini de çevre düzenlemesi yapılarak aynı şekilde değerlendirmek gerekir. Antakya kent müzesi kent merkezindeki sıkışık alandan daha geniş bir yere taşınmalıdır. Karayolunun yeterli düzeyi, otopark olanakları ivedilikle planlanmalıdır. Antakya büyük ilçe olarak çağdaş kent özelliği taşımamaktadır. Antakya'ya giriş kente çekici olmak bir yana, tam anlamıyla itici niteliktedir. Bu nedenle, yol boyu tamir atölyelerinin buldukları yerlerden çıkarılmaları, bu mümkün değilse mimari açıdan tek tip dükkân modeline göre işyerlerinin düzenlenmesi, çevrelerinde kirlilik yaratmamak üzere işyerlerini ve etraflarını temiz tutmaları sağlanmalı ve yol kenarları ağaçlandırılmalıdır.

Kentlerin mekânsal, ekonomik ve toplumsal çözümlerine dayalı bir reform çalışması ile sayıca daha az kendi alanına yetebilen yerel yönetimlere sahip olması hedeflenmelidir. Belediye enflasyonu yerine, kaynak ve kadro oluşumu açısından güçlü, belediye meclis yapılanmaları daha geniş halk temsiline olanak sağlayan saydam ve demokratik yerel yönetim düzenlemeleri esas alınmalıdır. Kentsel

sorunların birlikte çözülmesi yaklaşımı gereğince, belediye, meslek odaları ve gönüllü örgütler arasında işbirliği ve eşgüdüm sağlamaya yönelik Antakya için işbirliği komiteleri oluşturulmalıdır. Kent belleğini oluşturacak bilgi sistemini sağlayacak *kent bilgi bankası* çalışmaları bir an önce tamamlanmalıdır. Bu sistem, kent yönetiminin kenti tanıması, ona uygun yöntem ve araçları geliştirmesi amacıyla kullanılmasının yanında, kentlinin bilgi edinme hakkı ilke olarak benimsenerek, bunun gerçekleştirilmesinde temel araç olarak görülmelidir. Kent örgütlülüğüne ilişkin en temel yönetsel organlardan biri belediyelerdir. Kentin yerel düzeyde yönetiminde etkili kurum olan belediyeler, hizmet ve yönetim örgütleri oldukları kadar kültürel yapılanma ve katılım örgütleridir de. Yerleşme olgusu doğrultusunda, her kentin kendini formüle etmesi gerekir. Farklı alanlarda uzmanlaşmış kentler vardır. Kimi ticarete, kimi tarımda, kimi sanayide, kimi hizmetlerde, kimi eğlencede, kimi de turizmde. Kentlerin mevcut potansiyellerini dikkate alarak kent kimliklerini muhafaza etmek gerekir. Kent yaşamını boğucu kılan kentin kimliğini ortadan kaldıran, göçü çekerek nüfus baskısı altına alan faaliyetlere caydırıcı önlemler getirilmeli ve sağlıklı bir konut politikası ile desteklenmelidir. Kentte yer alan farklı kültürlerin karşılaşacağı yerel hizmetlerin üretilmesi gerekmektedir. *Birlikte tüketim* olarak adlandırılan mal ve hizmetlerin içine, kültürel faaliyet alanları gibi hizmetler girmektedir (Castells, 1977:399, aktaran Aslanoğlu, 1998:99). Belediyeler, yönetimde açıklık ve saydamlığı sağlayıp katılımı kolaylaştırarak sivil toplum kuruluşlarının gücünü kent yönetiminde ve belde kaynaklarının korunmasında aktif duruma getirmelidir. Bu doğrultuda, “kent konseyi” oluşturulmalı ve “Gündem 21” eylem planı yaşama geçirilmelidir.

Bir kent yaşanarak kotarılır. Özenmeksizin fiziksel çevreyi güzel kurmak mümkün değildir. Ağaçasız, bahçesiz, bir kent sevgisiz, sahihsiz bir kent sayılır. Kentin nefes aldığı yeşil alanların özel mülkiyet adı altında ranta konu olması, Antakya kentini yeşil bahçeli kentlikten çıkarmaktadır. Ancak, kentler sadece yeşil alanlar da değildir. Kentin sürekliliği önemlidir. Elbette güzel yapıları üretmekle iş bitmemekte, bunları korumak gerekmektedir. İyi yapıları çevreyi toz ve kirlenmeden korumazsak, bunları estetik açıdan kötü hale getirmiş oluruz. Estetik kavramının kentli bir kavram olduğu ifade edilmektedir; ancak sanatı aramayı toplumsal ve tarihi perspektif içinde düşünmek, bu kültür mirasına sahip çıkmak gerekiyor. Eğer bir kent, hem doğa varlıklarını, hem de kültür varlıklarını hızla tüketiyorsa, hem ekonomik olarak, hem de toplumsal olarak bir erozyon yaşıyor, kimliğini yitiriyor demektir. Antakya'nın sahip olduğu doğal, tarihsel ve kültürel ayrıcalıkların bilincinde olunmalı, kentin büyümesi ve gelişmesi kent kimliği gözetilerek gerçekleştirilmelidir. Kentin kimliğine sahip çıkmak gerekir; bu da içinde yaşayanlara düşer. Resmi örgütlenmelerin yanında sivil toplum örgütlerinin yer alması, toplumsal işleyişte ve politikaların oluşmasında bireylerin yükümlülüğünü öne çıkarmaktadır. Bireylerin toplumsal ilişkilerdeki etkinliğini kullanabilme, örgütlenebilme becerisi kentli kimliğinin özelliklerini sergilemektedir. Antakya'nın sahip olduğu değerleri korumak, zenginleştirmek, tarih ve çevre bilincinin yaygınlaştırılması için kent yönetimi bünyesi içinde *kentsel*

araştırma ve tanıtım birimi ve kent bilgi bankası oluşturulmalıdır. Kentsel tarihsel ve kültürel mirasın korunması ve denetiminde çevre bilincinin ve duyarlılığının geliştirilmesi en öncelikli konulardan biridir. Ne var ki, bireyler kendilerini kentin bir parçası olarak görmemekte, kentlerini sahiplenmemektedirler. İnsanların içinde yapılanları devam ettirme alışkanlığı yoksa varolanı en güzel şekilde nasıl muhafaza edebiliriz? Haklarının ve her hakkın bir sorumluluk olduğunun bilincinde, diğer bir ifadeyle kentlilik bilincine sahip kentlilerin kentin kimliğine katılımı önemlidir. Katılımcılık, özellikle de yerel halkın katılımı günümüzde tüm demokrasilerde istenilen bir olgudur. Plancının, kamu ve özel kurumların yapacakları bir yere kadar olur. Bütün bunlar o kentin gerçek sahiplerinin yani yurttaşlarının katılımı ile olmalıdır. İnsan ilişkileri kent kültürünü doğuran temel malzemelerdir. Bir kent, içinde kimlerin yaşadığı, yaşayan insanların neye inandıkları, gelenekleri, amaçlarına varmak için ne şekilde bir araya geldikleri bilinmeden düzenlenemez. Kimlik oluşumunda insanların değer sistemleri ve içinde buldukları sosyal yapı iki önemli değişkendir. Yaşadığınız kent sizi belirler (Bumin, 1990:45). Bugünü ve yarını birleştiren uyum kent kimliğinin temel taşıdır. Kişisel yaşamlarımız kentin bugününden sorumludur. Bir kentin dünü ile ilgilenmeyenler, bugünü de yaşayamaz. “Biz bugün nasıl yaşıyorsak, nelerden zevk alıyorsak, bugün kentimizde onlar var. Yaşam bugünde akıyor bizim için, gözetilmeyen geçmiştir ve bunu yarına taşıyacağımızı hep unuturuz. Bugünün sorumluluğunu taşımayanlar dünü de, yarını da yitirirler” (Çizgen, 1994: 44–45).

Sonuç

Modern toplum kentleşmiş bir toplumdur. Günümüzde, modernlik ölçüsü, kent sayısı ile değil, kentli kimliği ile ölçülmektedir. Ne var ki, bugün bu tanımlamanın çok dışında bir kent görüntüsü ile karşılaşmaktadır. Modern kentler, bir yanda kütüphaneler, tiyatrolar, yollar, köprüler yani uygarlıkların ürünleriyle doludur; diğer yanda ise, trafik kaosu ile kalabalıkların, yoksul barınakları ile sefaletin alanıdır. Turistik yatırımlar da dâhil her türlü yatırım yapıldıkları bölgelerin doğal kimliklerini değiştirdikleri, benzer görüntülere büründürdükleri görülmektedir. Kitle üretimi ve tüketiminin yapıldığı ve sosyo-ekonomik yapıyla gelişmeyi simgeleyen bir mekân olan kent; bozulmuş, tahrip edilmiş bir görüntü sergilemektedir. Kentte ortam, görüntü, insan kirliliği; yaşam kalitesini bozan çevre sorunları oluşturmaktadır. Tarihsel, dinsel ve sosyal geçmişleriyle ön plana çıkan kentler, yaşam alanlarında üretmiş oldukları kültürel birikimlerle kendilerine özgü kimlikler oluşturmaktadırlar. Antakya bu tür kentlerdendir; henüz fazla büyümemiş ve bozulmamış bir kenttir. Ama eğer gereken özen gösterilmezse diğer kentlerden farklı bir yani kalmayacaktır.

Bu nedenle, toplumun kimlik sorunu asıl olarak kentlerimizin de kimlik sorunu olmaktadır. Yapılması düşünülen yatırımlar çevrenin taşıma gücünü aşmamalı, yöreleri değiştirmemelidirler. Öngörülen bir faaliyetin yarar ve zararlarının, yani çevredeki olumlu ve olumsuz etkilerinin önceden saptanması ve tanımlanması

işlemleriyle, yatırımlar yapılmadan önce çevredeki koruma-kullanma dengesinin gereği gibi kurulabilmesi sağlanmaya çalışılmalıdır. Öncelikle, yerel yönetimler yöreleri ile ilgili yerleşme kararlarını, doğal peyzaj ve geleneksel yapı özellikleri ile uyumlu bir şekilde üretmeli; talep sahiplerinin istekleri ile çevrenin özgün yapısı arasında dengeli bir bütünlük sağlayabilmeli, bulunan yörenin kimliğini bozmamalı; yöre halkının gelenekleri ve yörenin ayırıcı özellikleriyle bağdaştırılabilmelidir. Olması gereken, yerel yaşam biçimimizin taşıdığı güzelliklerin farklılıkların yozlaştırılmadan, bozulmadan, kişilere sunulma olanaklarının yaratılması, tarihi ve kültürel çevrenin de özgün biçimde korunarak yararlanmaya sunulmasıdır. Diğer yandan, kentte yaşayan insan kaynağına yönelik sosyal ve kültürel sermaye yatırımların çağdaş kentlerin temel politikaları haline geldiği de unutulmamalıdır.

Kentler sanatın, estetiğin, bilimin, canlı toplumsal hayatın ve çeşitli etkinliklerin adresidir. Kendilerini buldukları bölgeden, ülkeden ve hatta “dünyadan” soyutlamazlar. Kent maddi ve ruh iklimiyle bütünlükte özgün bir kimlikle yarınlara akar. Ancak, kentler kentlileri ile bir bütün oluştururlar. Kentlerin ve kentte yaşayanların kimlikleri kentlerin yaşam kalitesinin yükselmesinde önemli rol oynamaktadır. Kentler, insan ruhuna öylesine nüfuz eder ki; size bakan, her sözünüzde, hareketinizde o kentin izlerini görür ve oluşturduğunuz bu kimlikle “Antakya’lı” olarak kenti yarınlara taşırırsınız. Kent dokusu, kentlerin tarihlerinden taşıdıkları özelliklerle zenginleşirken; kentlilik bilinci yaşam alanlarını şekillendirmede bireyi etkin konuma getirmektedir. Bu doğrultuda, doğal ve kültürel potansiyellerini çekici kılabilen yöreler, geleceğin estetik birimleri olacak; aşırı kalabalığı çeken, insanların kaçmakta olduğu fiziksel çevreleri yaratanlar ise, çevre sorunları ile uğraşmaktan çağdaş kültür hizmeti veremeyeceklerdir. Antakya’lı kenttaşlarca da dillendirildiği gibi, kent kimliğini koruma çalışmaları şimdiki ürünleri değil, bütünü tümünü kapsamalı; çağlar boyu barış ve uyum içinde, kendilerine bırakılan kentsel mirasın kimler tarafından bırakıldığı ayırımı yapmaksızın, kendi öz varlıkları olduğu bilincini yüreklerinde duyarak ve zarar vermeyerek gelecek kuşaklara aktarmalıdır.

Kaynakça

Aktaş, İ. (2009). “Kentlerin Kimliği”. 12 Mayıs 2009, <http://www.haber7.com/haber/20090512/Kent-kimligi.php> Kent kimliği, (Erişim Tarihi 10.08.2009).

ATSO (Antakya Ticaret ve Sanayi Odası) (2005). *Hatay Sosyo - Ekonomik Rapor 2005*, Antakya.

ATSO (Antakya Ticaret ve Sanayi Odası) (2006). *Hatay Sosyo - Ekonomik Rapor 2006*, Antakya.

Aslanoğlu, R. (1998). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*. Bursa: Asa Kitabevi Yayını.

Bilgin, N. (1994). *Kimlik Sorunu*. İzmir: Ege Yayıncılık.

- Bookchin, M. (1992), *Kentsiz Kentleşme*. (Çev. Burak Özyalçın), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bumin, K. (1990). *Demokrasi Arayışında Kent..* İstanbul: Ayrıntı İnceleme Dizisi. Büyük Larousse, 13. Cilt.
- Canatan, K. (1995). *Bir Değişim Süreci Olarak Modernleşme*. İstanbul: İnsan Yayınları,
- Castells, M. (1997), *Kent, Sınıf, İktidar*. (Çev: Asuman Erendil). Ankara: Bilim ve Sanat Yayını.
- Çizgen, N. (1994). *Kent ve Kültür*. İstanbul: Say Yayınları.
- Çubuk M. (1998). "Çağdaş Kentsel Kültür Mirası". *Kentsel Koruma-Yenileme ve Uygulamalar Sempozyumu, Sunuşlar-Sonuçlar ve Bir Değerlendirme*. İstanbul.
- Demir, A. (1996). *Çağlar Boyu Antakya*. İstanbul: Akbank Yayınları.
- Demir, C. (2006). "Kentsel Kimliği Geliştirme Sürecinde Mekânsal Model Tasarımı ve Kent Plancılarının Rolü". *TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*.
- Doğan, İ. (1995). *Sosyoloji, Kavram ve Sorunlar*, Ankara: Sistem Yayıncılık.
- Doğruel, F. (2005). *İnsanîyetleri Benzer*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eraydın A. (1996). "Mekân Organizasyonuna İlişkin Değişen Paradigmalar", *Toplum ve Bilim*, Sayı:64-65, Birikim Yayınları, İstanbul: s.53-57.
- Güvenç, B. (1999). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin Durumu*. (Çev. Sungur Savran). İstanbul: Metis Yayınları.
- İşık, O. (1994). "Globalleşme Süreci ve Kentin/Kentliliğin Değişen Anlamları". *Birikim Dergisi*, Sayı 68-69.
- İktisadi Araştırmalar Vakfı (1994). *Hatay İlinin Ekonomik Kalkınması*, İstanbul
- Kızıldağlı, E. (1964). *Antakya Kapılarında*. İstanbul: Doğruluk Matbaası.
- Kalaycıoğlu, M. (2001). *Hatay Halk Bilimi II*, İ Hatay: İhsan Ofset.
- Karakurt, E. (2006). "Kentsel Mekânı Düzenleme Önerileri, Modern Kent Planlama Anlayışı ve Postmodern Kent Planlama Anlayışı". Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F., Ocak - Haziran.
- Karpuz, H. Sert; E; Akgün, G ve Kahraman, T (2005). "Küreselleşme Sürecinde Değişen Kent Kavramı". www.planlama.org, (Erişim Tarihi: 22.05.2009).
- Kartal, K. (1978). *Kentleşme ve İnsan*. Ankara: TODAİE Yayınları, No.175.
- Kaya, E. (2004). *Kentleşme ve Kentlileşme*, İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Keleş, R. (1996). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Yayını, 3. Baskı.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı (2007-2013)*, Ankara:T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, No:3085.
- Kürkçüoğlu S. (2007), <http://www.sanliurfasembol.com/ydetay.php?id=210>, 13.08.2007, (Erişim Tarihi. 10.08. 2009).

- Laborit, H. (1990). *İnsan ve Kent*. (Çev. Bertan Onaran), İstanbul: Payel Yayınevi.
- Önem, B., Kılınçaslan, İ. (2005) "Haliç Bölgesinde Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik". *İTÜ Dergisi/Mimarlık, Planlama ve Tasarım*, Cilt:4 Sayı:1, 115-125.
- Özdemir, R. (1994). "Osmanlı Döneminde Antakya'nın Fiziki ve Demografik Yapısı - 1709-1860". *Bellekten*, LVII, s. 119-157.
- Parlak B. (2002). "Avrupa Birliği Perspektifinden Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim İlişkileri". (Ed. B.Parlak- H.Özgür). *Türkiye'de Yerel Yönetimler*, Bursa: Alfa Kitabevi, s.39-72.
- Pustu, Y. (Tarihsiz), "Küreselleşme Sürecinde Kent: Antik Siteden Dünya Kentine". *Danıştay Dergisi*, Sayı 60.
- Sahillioğlu, H. (1991). "Antakya" *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.230-232.
- Tatlidil, E. (1992), "Kent Sosyolojisi Kuram ve Kavramlar". *Sosyoloji Dergisi*, EÜ. Edebiyat Fakültesi Yayını, Sayı 3.
- Tatlidil, E. (1994). "Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşmede Kimlik Sorunu", *2000'li Yıllarda Türkiye'deki Toplumsal ve Kültürel Dönüşümler Sempozyumu*,14-16 Aralık 1994, Abant: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.
- Tekeli, İ. (1982). *Kentleşme Yazıları*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Tekeli, İ. (1991). "Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler", *Kent Planlaması Konuşmaları*, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayını, s. 79-89.
- Tekeli, İ. (1992). *Belediyeçilik Yazıları*, İstanbul: ULA-EMME Yayını.
- Tekeli, İ. (1993). "Kent Planlaması ve Katılım Üzerine Düşünceler", *Planlamaya Katılım Türkiye'de 14. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu*, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.
- Tekin, M. (1993). *Hatay Tarihi*. Antakya: Hatay Kültür Turizm ve Sanat Vakfı Yayını.
- Tezcan, M. (1995). *Sosyoloji, Temel Kavramlar*. Ankara: Feryal Matbaası.
- T.İ.K. Hatay Bölge Müdürlüğü Verileri: Aralık 2008 Yılı İl İlçe ve Köy Nüfus Bilgileri
- Tunçer, M. (2008). "Ankara'da Kentsel Kimlik Oluşumu, Değişimi, Bu Bağlamda Kentsel Koruma ve Dönüşüm Projeleri". Ankara: *TMMOB, Mimarlar Odası Ankara Şubesi*.
- Ulu, A. ve Karakoç, İ. (2004). "Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi", İstanbul: *TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*.
- Yurt Ansiklopedisi (1981). *Hatay*. İstanbul.
- <http://www.hatay.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 11.05.2009)
- www.hepimizbiriz.com/forum/st-pierre-kilisesi-antakya-t-1124.html, (Erişim Tarihi: 14.05.2009)
- <http://www.neredennereye.com/turkiye/hatay/>, (Erişim Tarihi: 11.05.2009)
- <http://www.solencol.com/b10.htm>. (Erişim Tarihi: 11.05.2009).